

**ผลกระทบของรายการวิทยุ โทรทัศน์
ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้าน**

โดย

พวงทอง ลงลาจ

ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๓๑

ผลกระทบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน การศึกษาเฉพาะกรณี
ตำบลหางกง อำเภอหางกง จังหวัดเชียงใหม่

พวงทอง องอาจ

ปัจจุบันนี้ไม่มีใครปฏิเสธได้เลยว่า วิทยุและโทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่เข้ามามีบทบาทใน
ชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะทั้งวิทยุและโทรทัศน์มีลักษณะพิเศษที่คล้ายคลึง
กันมาก กล่าวคือสามารถส่งถึงผู้รับที่อยู่ในระยะไกลโดยไม่ต้องอาศัยการคมนาคมมาเป็นเครื่องกีด
ชะคากรรมเหมือนสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ผู้รับที่อยู่ในที่ต่าง ๆ กันจะได้รับข่าวสารในเวลาเดียวกันและขณะ
เดียวกันกับเวลาส่ง สามารถสร้างอารมณ์ให้แก่ผู้รับได้ง่ายเพราะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน
เพลิน เกิดอารมณ์คล้อยตามหรืออารมณ์ซัดแย้งได้ทันที (พรสวรรค์ อุทราวุฒิปงศ์ 2526 : 76)

ความนิยมแพร่หลายของสื่อทั้งสองประเภทนี้ ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน โดย
ส่วนมากจะศึกษา เวลาที่ใช้ในการฟังวิทยุและชมรายการโทรทัศน์ซึ่งแยกออกเป็น ช่วงอายุ เพศ อาชีพ
โดยศึกษาว่าบุคคลเหล่านั้นใช้เวลาในชีวิตประจำวันน้อยเพียงใดในการฟังรายการวิทยุและชมราย
การโทรทัศน์ และยังได้ศึกษาว่าบุคคลต่างๆ เหล่านี้ ฟังหรือชม รายการในวิทยุหรือโทรทัศน์รายการใด
มากที่สุด นอกจากนี้มีการศึกษาวิจัยผลดีผลเสียของผู้ที่เสพรายการวิทยุและโทรทัศน์ รวมทั้งศึกษาถึง
ผลกระทบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลในแง่ต่างๆ เช่น การใช้เวลาว่าง การเลือก
ซื้อสินค้า การพบปะสังสรรค์ ตลอดจนการแสดงพฤติกรรมที่เกิดจากการลอกเลียนแบบจากตัวละครใน
วิทยุและโทรทัศน์ กล่าวได้ว่าวิทยุและโทรทัศน์เป็นเทคนิควิทยุการสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลในการ
ดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดจากเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้เมื่ออยู่หลายประการ โดยเฉพาะ
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่นความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและวัสดุในการทอผ้า
ที่ต้องซื้อไหมเทียม ค่ายีน และสีเคมี แทนการใช้ไหม ค่าย และสีซึ่งชาวบ้านเคยผลิตได้เอง (
(สุสุภางค์ จันทวานิช : 2527) ความนิยมในการใช้เครื่องใช้พลาสติกหรือเครื่องหนังแทนการใช้
เครื่องจักสานที่ไหมแก่เดิม (ปราณ วิงวณิช 2527)

ในลักษณะเดียวกันนี้วิทยุและโทรทัศน์ซึ่งเป็นเทคโนโลยีการอันทันสมัย ก็เข้ามามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วยเช่นเดียวกัน เช่น ทำให้การสื่อสารระหว่างผู้เล่นกับผู้ซึ่งเคยมีความสัมพันธ์กันโดยตรง กลับกลายเป็นสื่อสารในลักษณะสื่อมวลชน และเป็นความสัมพันธ์ที่ของผานสื่อ อิเก สาคัก หรือเพลงพื้นบ้านที่น่ามาร้อง และเส้นทางโทรทัศน์และวิทยุจะคงเขียนบทเสนอเพื่อการตรวจเช่นเซอร์ก่อนออกอากาศ ลักษณะการค้นกลอนสดซึ่งเป็นหัวใจของวรรณกรรมนอกเสาก็หมดไป (สุรางค์ จันทวานิช : 2527) นอกจากนี้วิทยุและโทรทัศน์ยังทำให้เกิดการสื่อสารทางวัฒนธรรมลงไปสู่พื้นบ้านอย่างรวดเร็ว อันมีผลกระทบต่อดนตรีพื้นบ้านที่มีอยู่เดิม (อศุสย รัตตานนท์:2530) และโดยที่เนื้อหาซึ่งเสนอโดยสื่อทั้งสองประเภทนี้ ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมเป็นประการสำคัญจึงมีผลต่อความภาคความบันเทิงแบบชาวบ้านในรูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีมาแต่เดิมด้วย

เป็นที่ยอมรับกันว่าวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะวรรณกรรมพื้นบ้านบางอย่างได้หมดความสำคัญและหมดหน้าที่ลงไปแล้ว ประกอบกับการวิทยุและโทรทัศน์ซึ่งเป็นเทคโนโลยีอันทันสมัยเข้ามาทำให้วรรณกรรมพื้นบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เช่น เพลงเกี่ยวข้าวในปัจจุบันนี้หมดความหมายลงเพราะไม่มีกิจกรรมแขกเกี่ยวข้าว เหมือนแต่ก่อนทุกคนต้องทำงานแข่งกับเวลาโดยเฉพาะเมื่อชาวบ้านมีวิทยุยิ่งทำให้หมดความจำเป็นที่จะนำเพลงเกี่ยวข้าวมาร้องเล่นกัน เพราะทำงานไปฟังวิทยุฟังเพลงไปก็ (แอนก นาวิกมูล:2530)

ประมาณปีพ.ศ. 2524 มีเพลงลูกทุ่งชื่อ "อีสาวทรานซิสเตอร์" เป็นที่นิยมร้องกันอยู่ชั่วระยะหนึ่ง เนื้อเพลงขึ้นต้นว่า

ฉันคนชานาหน้าตาเซ่อ
ฟังทรานซิสเตอร์ก็พอใจ
ไปไหนดีเขาไปช่วย
ขึ้นเขาลงห้วยก็เขาไป
ฟังเพลงลูกทุ่งบ้านนา ๆ
เขาวาเราบาชางเขาประไร

(อีสาวทรานซิสเตอร์)

เนื้อเพลงนี้สะท้อนให้เห็นภาพของชาวบ้านที่หาความเพลิดเพลินกับการทำงานโดยมีวิทยุอยู่ใกล้ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของศาสตราจารย์ ดร. จิตรเกษม ศรีบุญเรือง (1984) ที่กล่าวสรุปไว้ใน " Culture of Thailand Today " ว่า

Some 30 year back, there was a popular song commenting on a farmer's life. It was supposed to be sung by a buffalo-boy

" ... On full moon nights
we ride on buffalos
Admiring THE MOON

Oh, Oh ... Whether we are
On a buffalo's back
Or

In a luxurious car

Oh, Oh ... I does not matter
Because,

Oh, Oh ... " Tis the same, same MOON .."

Some 20 years bthe buffalo-boy no longer sang their local songs. They listened to modern songs from other parts of the world from, their transistor hung from the buffalo's horn.

ในตำนานโทรทัศน์หนึ่ง เป็นสื่อที่เข้ามาที่หลังวิทยุ แต่มีความใกล้เคียงกว่าที่สามารถเห็นภาพได้ ในขณะที่เดียวกันกับในเวลาส่ง โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมพื้นบ้านเช่นเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าโทรทัศน์เป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะรูปแบบใหม่ (สว่างก จันทวานิช : 2527) กล่าวคือ โทรทัศน์ทำหน้าที่คล้ายกับผู้นายทลควรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นพี่เลี้ยง เป็นย่า เป็นยายที่ช่วยดูแลเด็ก ๆ แทนพ่อแม่ เพราะรายการโทรทัศน์ทำหน้าที่ให้เพลงกล่อมเด็ก และนิทานแก่เด็ก ๆ ได้แม้จะไม่ได้เท่ากับนิทานและเพลงกล่อมเด็กจากพี่เลี้ยง หรือย่า ยายก็ตาม (ศรีวิวัฒน์:2527) และถึงแม้ว่าจะมีการเสนอผลงานวิจัยว่า การฟังนิทานจากบุคคลทำให้เด็กมีความกล้าหาญ มีความรับผิดชอบ

รู้จักหน้าที่ และมีระเบียบวินัยได้ดีกว่าการพินิจทานทางโทรทัศน์ (จงจิต เทียมทอง : 2527)
 แต่อย่างไรก็ตามเราไม่สามารถคาดคะเนได้ว่า การเล่านิทานโดยบุคคลซึ่งจะเกิดขึ้นในระหว่างการ
 พักผ่อนรวมกันของครอบครัว หรืออาจจะเกิดขึ้นในขณะที่พบปะสังสรรค์เยี่ยมเยียนกันนั้น จะสูญหายหรือ
 ลดน้อยลงหรือหมกความหมายไปจากสังคมของคนในยุคปัจจุบันนี้แล้วหรือไม่

งานวิจัยในปี ค.ศ. 1948 และ 1950 ของ Coffin และ Mc. Donagh
 ระบุว่า ผลของการดูโทรทัศน์ทำให้การทำกิจกรรมอื่นๆในยามว่าง ตลอดจนการเยี่ยมเยียนญาติและ
 การสนทนาลดลง (อ่างจาก มนต์ชัย นินนาทนนท์ : 2526) ความนี้เกี่ยวกับนี้ สุภางค์ จันทวานิช
 (2521) ได้กล่าวว่าผลกระทบของโทรทัศน์ครอบคลุมไปถึงชีวิตประจำวันและโครงสร้างของสังคม
 ส่วนรวม เช่นการที่บุคคลในครอบครัวต่างพากันดูโทรทัศน์ในช่วงเวลาของการพบปะสังสรรค์ของ
 ครอบครัว เกิดการขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน

ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมพื้นบ้าน อาทิ นิทาน เพลง ปริศนาคำทายซึ่งถ่ายทอดโดยวิธีมุขปาฐะ
 บอกเล่าซึ่งกันมาในช่วงเวลาพักผ่อน ช่วงเวลาของการชุมนุมพบปะสังสรรค์ ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
 ไปจากเดิม

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดพื้นฐานจากการอ่านงานวิจัย งานเขียน และรายงานการสัมมนาของ
 ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายที่ได้กล่าวมานี้ ประกอบกับการสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมพื้นบ้าน
 ในครอบครัวและในหมู่บ้านของตนเอง รวมทั้งได้พบว่าเด็กนักเรียนในโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ
 หางดง มีความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้านน้อยมาก ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมุติฐานว่า วิทยุและโทรทัศน์
 มีอิทธิพลทำให้วรรณกรรมพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงไป

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำแนวคิดจากงานเขียน งานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวัฒนธรรม
 พื้นบ้านหลายท่านที่กล่าวถึง เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน นอกจากนี้ได้นำแนว
 คิดซึ่งได้จากงานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์ที่ได้กล่าวถึง ส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล
 ใน "บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนาสตรีและเด็กในเชียงใหม่" ของจงจิต เทียมทอง (2527)
 "อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่" ของมนต์ชัย นินนาทนนท์ (2526)
 และแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อสังคมใน "สื่อบังคับสังคม (Television
 and Radio as a Social Forces) " ของอรนุช เลิศจรยารักษ์ (2525) มาเป็น
 แนวทางประกอบการวิเคราะห์ด้วย

เวลาในภาคเก็บข้อมูล จะใช้เวลาเก็บข้อมูลในช่วงที่โทรทัศน์ทำการแพร่ภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลจากการสังเกต รวมทั้งในช่วงเวลากลางวันในขณะที่โทรทัศน์หยุดทำการแพร่ภาพและชาวบ้านรับความบันเทิงทางวิทยุ

วิธีเก็บข้อมูลแบ่งเป็นสองชั้นคือ

ชั้นที่หนึ่ง ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่างๆ

ชั้นที่สอง เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งเป็น การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งใช้วิธีการสังเกตบริบทเหตุการณ์ต่างๆ โดยบันทึกข้อมูลด้วยเทปบันทึกเสียง การกรอกแบบสัมภาษณ์ การจับบันทึกและการถ่ายภาพ

ผลกระทบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้านในตำบลหางคอง อำเภอหางคอง

วรรณกรรมพื้นบ้านได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วยเหตุผลหลายประการ ส่วนหนึ่งนั้นสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของวิทยุและโทรทัศน์อันเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทในการให้ความบันเทิงแก่ชาวบ้าน จากการศึกษาข้อมูลในตำบลหางคองพบว่า ผลกระทบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้าน มีดังนี้

ผลกระทบต่อการถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้าน

การเปรียบเทียบระหว่างความทันสมัยของโทรทัศน์และวิทยุ กับความล้าสมัยของวรรณกรรมพื้นบ้านทำให้การถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านน้อยลง ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านในรุ่นเก่าที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปแล้วว่า ในสมัยที่พวกเขาอยู่ในวัยหนุ่มสาวได้มีการหาความบันเทิงจากวรรณกรรมพื้นบ้านอยู่เสมอ ยกตัวอย่างการไปแ่ชสาวในเวลายามเย็น เวลากลางคืน จะมีการพูดคำกล่าวคำเลวร้าย ซึ่งเป็นไวพจน์ที่มีสำนวนไวพจน์อันไพเราะคมคาย การไล่พูดจาโต้ตอบกันด้วยไวพจน์นี้เป็นที่นิยมกันมากหญิงสาวคนใดที่มีบุคลิกภาพไพเราะเรียบร้อย ก็จะมีชายหนุ่มมาเยี่ยมเยียนอยู่เป็นประจำ ในขณะที่พูดจาโต้ตอบกันนั้นหญิงจะไม่มีโอกาสเห็นหน้าผู้ชายที่มาพูดคุย เพราะเขาจะเอาผ้าคลุมศีรษะไว้ นอกจากนั้นการเล่าเจ๊ยซึ่งเป็นนิทานตลก การเล่านิทานประจำท้องถิ่น เช่น เรื่องหนองสระเรียม วัดคอยถ้ำ หนองแหวน บ้านชื้อบ้าน ตลอดจนการเล่าเรื่องจากหนังสือคำวก็ยังมีปฏิบัติกันอยู่ในสมัยนั้น

ชายชราคนหนึ่งให้เหตุผลว่า คนสมัยก่อนไม่รู้อะไรทั้งอะไรทั้งในยามค่ำ

ยามเย็น ครั้นพอเย็นค่ำ คนเฝ้าคนแก่บางบ้านจะมากำตามตัวไป เพื่อให้เล่าเรื่องจากคำจากนิทาน
ให้ฟัง ซึ่งก็มีคนอื่น ๆ มาร่วมฟังด้วยเป็นที่สนุกสนาน บ้านที่ตามตัวไปก็จะจัดเตรียมน้ำ เตรียมเตียง
เตรียมบุหรืไว้ให้ บางครั้งการเล่าเจี่ยอาจจะเล่ากันในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ตามเขื่อนเขื่อน (บ้าน-
ศพ) กลางทุ่งนา โรงบ่มใบยา ไม่เฉพาะจะเป็นการถ่ายทอดในมาตเรียมเสมอไป

อย่างไรก็ดี การถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านในยุคสมัยก่อนนั้นเกิดขึ้นในสถานเป็น
ส่วนใหญ่ ผู้ฟังก็ให้ความเอาใจใส่จดจำและเล่ากันต่อมาในหมู่คนรุ่นราวคราวเดียวกันกับคน

ผู้ให้ข้อมูลสูงอายุหลายคนเล่าว่าคนไม่เคยถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านที่ตนรู้และเคยจดจำ
มาจากคนในยุคก่อนใหญ่หลายพันเลย และเมื่อผู้วิจัยได้สนทนากับบุตรหลานของผู้ให้ข้อมูลบางคน
ได้รับคำบอกเล่าในลักษณะเดียวกันว่า คนไม่เคยได้ฟังวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้จากญาติผู้ใหญ่
และยังได้คาดคะเนว่า ญาติผู้ใหญ่ของตนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งความจริงแล้ว
ผู้สูงอายุเหล่านั้นสามารถถ่ายทอดวรรณกรรมได้ แต่ไม่ถ่ายทอดเพราะเห็นว่าลูกหลานไม่สนใจที่จะ
ฟัง

ในขณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลซึ่งอยู่ในช่วงเวลาที่โทรทัศน์กำลังแพร่ภาพ ได้สังเกตเห็นว่า
บรรดามุขครุ่นใหม่ที่เป็นบุตรหลานของผู้ให้ข้อมูล ไม่ได้ให้ความสนใจต่อวรรณกรรมพื้นบ้านที่ผู้ให้
ข้อมูลกำลังเล่าอยู่เลย ถ้าไม่ชมรายการโทรทัศน์หรือเปิดเพลงฟัง ก็จะไปทำกิจกรรมอื่น ๆ แทน
คงมีแค่บุคคลในวัยเดียวกับผู้เล่าเท่านั้นที่มานั่งฟัง และคอยเล่าเสริมบ้างเป็นบางครั้ง

ผู้ให้ข้อมูลสูงอายุให้เหตุผลว่า นิทานเจี่ย ปรีศนาคำทาย หรือโหวทาร์วเหล่านี้เป็น
เรื่องที่ล้าสมัย เล็ก ๆ ในยุคใหม่ไม่สนใจ ถ้าพูดเล่าให้เขาฟังมักจะถูกปฏิเสธ " ฮ่า เลียหลิม
บ่อใจคำป้อ " ผลกระทบจากความทันสมัยของการรับความบันเทิงทางวิทยุและโทรทัศน์ ทำให้
ผู้สูงอายุซึ่งจดจำวรรณกรรมพื้นบ้านได้ ไม่ถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านหรือมีฉันทะนั้นก็ถ่ายทอดคนอายุน้อยลง
ในขณะที่เดียวกันกับที่คนในยุคใหม่ปฏิเสธการถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านั้น ครั้งหนึ่งผู้วิจัยได้
ไปร่วมงานศพ ซึ่งจัดในวัด ได้พบว่า มีการเล่าเจี่ยโดยใช้วิทยุเทป ชาวบ้านที่มาในงานให้เหตุผล
ว่า ใช้วิทยุเทปเปิดกระจายเสียงทำให้ได้ฟังกันทั่วถึง และทันสมัยด้วย

นอกจากนี้การใช้เวลาในยามพักผ่อนเพื่อฟังวิทยุและชมโทรทัศน์นั้น มีผลต่อการถ่ายทอด
วรรณกรรมพื้นบ้านเช่นเดียวกัน เด็กในหมู่บ้าน บ้านกองซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลทางคช.เล่าว่า
ในสมัยเมื่อตนยังเล็ก ๆ ย่าเคยนำปรีศนาคำทาย มาทายเล่นกับคนและน้อง ๆ ซึ่งสนุกสนานมาก

และเคยรบเร้าให้เขาหามาขายอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีการขายปรึนากันแล้ว เพราะช่วงเวลากลางคืนเป็นช่วงเวลาที่คนและยาถูกรายการทางโทรทัศน์ด้วยกัน เด็กวัยรุ่นคนหนึ่งในหมู่บ้านทรายมูลเล่าว่า ตอนเด็ก ๆ เคยได้ฟังนิทานจากญาติผู้ใหญ่บางเหมือนกัน โดยส่วนมากจะจำเนื้อเรื่องไม่ได้แล้ว รวมทั้งปัจจุบันไม่เคยได้ฟังอีกจึงลืมเลือนไป ที่ไม่ได้ฟังเนื่องจากคนไม่ค่อยมีเวลาไปเยี่ยมเยียนญาติผู้ใหญ่ที่เคยเล่านิทานให้ฟัง ด้วยสาเหตุหลาย ๆ ประการ รวมทั้งทัศนคติรายการทางโทรทัศน์ ซึ่งถ้าไม่คู่คอเนื่องกันจะทำให้ไม่เข้าใจเนื้อเรื่อง ผลกระทบจากการใช้เวลาดูโทรทัศน์ในช่วงเวลาของการพักผ่อน และในช่วงเวลาของการพบปะเยี่ยมเยียนทำให้การถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านลดน้อยลงด้วยเช่นเดียวกัน

ผลกระทบต่อนิทานและรูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้านอันเปลี่ยนแปลงไป

จากข้อมูลวรรณกรรมพื้นบ้าน ที่เล่าโดยชาวบ้านสูงอายุในตำบลทางดงนั้นพบว่า แต่ละหมู่บ้านโดยส่วนมากจะเล่าเรื่องซ้ำ ๆ กัน มีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดปลีกย่อย ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในวัยเยาว์นั้นแทบจะไม่มีการถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้านเลย บางคนก็บอกว่าไม่เคยได้ยินเรื่องเหล่านี้ บางคนเคยได้ยินมาบ้างแต่เล่าไม่ได้ หรือถ้าพยายามเล่าก็เป็นไปในลักษณะกระท่อนกระแท่น กล่าวได้ว่าเนื้อหาวรรณกรรมพื้นบ้านที่ได้ข้อมูลจากเด็กในตำบลทางดงนั้นมีน้อยมาก อย่างไรก็ตามได้พบว่า มีการนำเนื้อหาและรูปแบบของการแสดงทางรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น การเล่านิทาน เล่าเรื่องตลก การทายปัญหา การร้องเพลงประกอบการเล่นของเด็ก การท่องจำไวหรรษา มาเล่าสู่กันฟังในชีวิตประจำวันแทน

ผลกระทบของโทรทัศน์ที่มีต่อนิทานและรูปแบบอันเปลี่ยนแปลงไปของวรรณกรรมพื้นบ้านพบว่า โทรทัศน์มีส่วนเพิ่มเนื้อหาให้กับวรรณกรรมพื้นบ้านและมีส่วนทำให้รูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้านบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป

เด็กนักเรียนจากตำบลทางดงในโรงเรียนมัธยมทางดงกลุ่มใหญ่ สามารถเล่านิทานและเรื่องตลก ๆ ซึ่งจำมาจากรายการโทรทัศน์ได้อย่างสนุกสนาน โดยส่วนมากพวกเขาจะนำเรื่องจากรายการโทรทัศน์มาเล่าให้กันฟังในช่วงเวลาเช้า หรือ พักกลางวัน มีการวิพากษ์วิจารณ์ตัวละคร

ในโทรทัศน์ ในทางตรงกันข้ามพวกเขาส่วนมากไม่สามารถจะเอาเนื้อหาหรือเรื่องตลกอันเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านได้ หรือถ้าพอเอาได้ ก็เป็นไปในลักษณะที่มีใจความไม่ต่อเนื่อง ไม่มีความสนุกสนาน โดยเหตุผลที่ว่า พวกเขาบางส่วนไม่เคยได้ฟังเรื่องราวเหล่านี้ และบางส่วนเคยได้ฟังมาบ้างแต่ลืมเลือนไป สำหรับเรื่องจากรายการโทรทัศน์นั้นสามารถเอาได้เพราะเนื้อเรื่องจำได้ง่ายกว่า

ในกรณีการเล่นปริศนาคำทาย ผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในวัยเยาว์บางคนสามารถตอบปัญหาจากปริศนาคำทายได้บ้างไม่มากนัก แต่กลับพบว่าบุตรหลานของวิทยากรสูงอายุนำปัญหาที่จำจากรายการโทรทัศน์มาทายผู้วิจัย นอกจากนี้ได้เคยสังเกตเห็น เด็ก ๆ ในตำบลทางฝั่งกลุ่มหนึ่งใช้สถานที่ในศาลาศุขวิภาสทางฝั่งเดนมหายปัญหากัน โดยแบ่งกลุ่มเป็นสองฝ่าย กลุ่มหนึ่งเป็นผู้ทาย กลุ่มหนึ่งเป็นผู้ตอบ และมีผู้คอยนับคะแนนของผู้ตอบถูก ลักษณะการเล่นทายปัญหาและเนื้อหาที่นำมาทายนั้นลอกเลียนแบบมาจากรายการโทรทัศน์รายการหนึ่ง ปัญหาของพวกเขาจะขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไร" แตกต่างจากคำขึ้นต้นปัญหาพื้นบ้านแต่เดิมที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายว่า "อะไรเอ๋ย" "อะไรยังเอោះ" เนื้อหาของปัญหานั้นมีลักษณะเป็นการตลกง่าย ๆ เช่น ผู้ทายถามว่า "อะไรร้องจิบ ๆ บนต้นไม้" ผู้ตอบจะตอบว่า "นก" อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งผิดไปจากปัญหาพื้นบ้านที่เรียบเรียงด้วยคำและความคิดใหญ่ตอบได้ใช้สติปัญญา ดังเช่น

"อะไรยังเอោះ แค้นแปบเท่าลิ้นฟานกลานกินหญ้าจอมปลวก "

"อะไรยังเอោះ หักตีนสามปาก ปากหนึ่งกินดิน ปากหนึ่งกินหญ้า แหมปากมีบาตางบน "

แต่อย่างไรก็ตามเด็ก ๆ ก็สามารถสื่อความหมายด้วยวิธีการทายปัญหาที่จดจำจากรายการโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี

ในทำนองเดียวกัน การละเล่นของเด็ก ๆ บางอย่างก็เกิดจากการลอกเลียนแบบรายการโทรทัศน์ และเนื้อหาของเพลงประกอบการเล่นบางอย่างก็จำจากรายการโทรทัศน์เช่นเดียวกัน แม้ว่าเด็ก ๆ จะมีการร้องเพลงประกอบการเล่นแบบพื้นบ้านบางอย่างอยู่บ้าง เช่น ในขณะที่วิ่งไล่กัน จะร้องว่า "หมาสิ่งสิ่งนับหนึ่งสองสาม ๆ " แต่เมื่อเปลี่ยนเป็นการเล่นที่เลียนแบบจากรายการโทรทัศน์ก็จะร้องเพลงประกอบการเล่นแบบใหม่แทน ผู้วิจัยได้พบเด็กไล่หน้าจาก

และแสดงท่าทางเหมือนตัวละครในรายการหนึ่งดูปุ๊บ พร้อมกับร้องเพลงประกอบ แม้ว่าเนื้อเพลงที่เด็กร้องนั้นจะไม่สามารถระบุภาษาได้ แต่ทำนองเพลงอาจจะฟังออกว่า เด็กจำมาจากรายการโทรทัศน์เช่นเดียวกัน

ในค่านิยมของวิหุที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้าน พบว่ามีส่วนเพิ่มเนื้อหาให้กับวรรณกรรมพื้นบ้าน และมีส่วนทำให้รูปแบบของวรรณกรรมพื้นบ้านบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน

ขณะที่ออกเก็บข้อมูลในช่วงกลางวัน ชาวบ้านสูงอายุโดยส่วนมากจะนั่งทำงานอยู่กับบ้าน เช่น ไปตอก บันทึบ ซักไม้และสลัก มีวิทยุวางอยู่ใกล้ ๆ สิ่งที่ได้จากรายการที่พวกเขาฟังจะเป็นรายการเพลง หรือมีขณะนั้นก็เป็นรายการละครที่พูดเป็นภาษาพื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่ หญิงชราคนหนึ่งเล่าว่า นางเปิดวิทยุเพื่อเอาเสียงเป็นเพื่อนไม่ใคร่สนใจ เนื้อหาของรายการมากนักฟังอะไรก็ได้ แต่ส่วนมากจะไม่สนใจฟังไม่คิดใจเท่าไร เพราะเรื่องเหล่านี้บางครั้งฟังแล้วทำให้ไม่สบายใจ ผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งเล่าว่า ตนสนใจฟังรายการวิทยุ ฟังข่าว ฟังเพลงฟังละครขอ โดยเฉพาะในละครขอนั้นมีข้อความที่สอนคน กนจำได้และเคยพูดให้ลูกหลานฟังเหมือนกัน เช่น ผู้ชายไปเที่ยวหาผู้หญิงแล้วพบว่าผู้หญิงอยู่ในเรือนไม่ออกมาพบก็ว่า " สาวหลับเจ้ากินขี้คืดทอง บ่าวเที่ยวกลางกองกินทองคืดขี้ " ผู้หญิงก็ตอบมาว่า " สาวหลับเจ้า กินขี้คืดทอง บ่าวเที่ยวกลางกองกินทองคืดขี้ "

นอกจากนี้ยังพบว่า ความนิยมในการฟังลำนำกลอนประกอบเพลงรักมีอิทธิพลทำให้เนื้อหาและรูปแบบของโวหารรัก ที่คนในยุคก่อนจกจำเล่าสู่กันมาเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าโวหารรัก คำกล่าวคำเครือที่มีมาแต่เดิมจะหมดหน้าที่เป็นสื่อรักนำใจหนุ่มสาวได้สักจา ก็ยวพาราตี ประลองถ้อยคำ ประลองปัญญากันเช่นในสมัยก่อน แต่ความไพเราะของภาษาก็ยังคงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดในการใช้ถ้อยคำ ความคมคายในการเปรียบเทียบ สมถวิลที่คนรุ่นใหม่จะจกจำไว้

" ถ้าเป็นถามเอา จะกะหงอกหัวเนี่ยน บัดนี้เคียนจะซีเต็งเป็นเถิบ
ปากว่าแต่ ในใจบตาม ฟูเอางาม น้ำใส่ช้อหน้า
ปากว่าแต่ ในใจก็เค็ม สติคนเค็ม ฟูโหนมีหัน
ก่อนไค่หลอแล้ว ถึงบถอนหน เปรียบเหมือนเหล็กโกน จักโหนก็มีน ๆ "

จากการสังเกตพบว่า มีผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่บางคนที่ไวหารักเหล่านี้ได้บ้างเล็กน้อย แต่เห็นเป็นเรื่องตลกขบขันมากกว่าจะซาบซึ้ง ในทางตรงกันข้ามพวกเขาสามารถจดจำกลอนรักได้อย่างแม่นยำและกล่าวว่าเป็นไวหารักของพวกเขา ล่านักกลอนรักเหล่านี้ บางครั้งจะใช้เขียนแทรกไว้ในจดหมายที่ส่งถึงคู่รัก ซึ่งก็อาจจะได้รับกลอนรักโต้ตอบบ้าง เมื่อถามถึงที่มาของบทกลอนเหล่านี้ก็ได้รับคำตอบแล้วว่า กลอนบางบทก็จำมาจากล่านักกลอนประกอบรายการเพลงทางวิทยุ และที่สามารถจดจำได้แม่นยำนั้นเนื่องจากบทกลอนเหล่านี้มีคำที่ไพเราะ มีใจความที่เมื่ออ่านแล้วซาบซึ้ง เพราะตรงกับสภาพความเป็นจริงและตรงกับความรู้สึกในใจ

จึงกล่าวได้ว่าผลกระทบของวิทยุและโทรทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมพื้นบ้าน

ผลกระทบในค่าน้ำที่อันเปลี่ยนแปลงไป

ในครั้งหนึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านเคยทำหน้าที่สำคัญให้กับสังคมอย่างมากมาย กล่าวคือ นอกจากความบันเทิงอันเป็นหน้าที่หลักแล้วยังทำหน้าที่สะท้อนภาพชีวิต สะท้อนวัฒนธรรมและโครงสร้างของสังคม สะท้อนรูปแบบความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม รวมทั้งเป็นขบวนการควบคุมสังคมทำให้คนในสังคมประพฤติ ปฏิบัติตามค่านิยมบรรทัดฐานเดียวกัน วรรณกรรมพื้นบ้านยังแฝงไว้ด้วยสิ่งที่ตั้งงานที่นำไปสู่การให้การศึกษอบรมแก่บุคคลในสังคม ช่วยลดความคับข้องใจ และชดเชยความปรารถนาความรู้สึกที่ไม่สมหวังในชีวิตของบุคคลได้ (นิยพรรณ วรณศิริ : 2527) ในปัจจุบันหน้าที่บางประการของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อสังคมมีความคล้ายคลึงกับหน้าที่ของวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่เดิม กล่าวคือ ให้ความบันเทิงให้การศึกษอบรมแก่คนในสังคม (สโรทัยธรรมมาธิราช 2529) รวมทั้งสร้างความพึงใจให้ผู้ฟัง ผู้ชม สร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความคองการทางค่านิยม จิตวิทยาของมวลชน เช่นการพักผ่อน การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การหนีตัวเอง ชดเชยความก้าวร้าวการสมมุติเป็นบุคคลต่าง ๆ ในละครหรือภาพยนตร์ (อรุณ เด็จจรยารักษ์ : 2525) อาจกล่าวได้ว่า วิทยุและโทรทัศน์ได้เข้ามาทำหน้าที่บางประการแทนวรรณกรรมพื้นบ้าน ทำให้หน้าที่เดิมของวรรณกรรมพื้นบ้านหมดความหมายไป

จากการสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านในตำบลหางคอง พบว่า วิทยุและโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อหน้าที่ของวรรณกรรมพื้นบ้านดังต่อไปนี้

ในด้านการใช้ความบันเทิง ตามว่านอกเวลาของชาวบ้านสรุปได้ว่า แต่เดิมความบันเทิงของชาวบ้านส่วนหนึ่งนั้นได้รับจากวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น การเล่านิทาน เล่านิทานในยามค่ำคืน หรือการอุ้มน้ำ ในยามพักผ่อนรวมกัน ในปัจจุบันความบันเทิงแบบชาวบ้านส่วนใหญ่ได้จากวิทยุและโทรทัศน์ ชาวบ้านที่เคยคอยฟังข่าว ฟังนิทานในยามพักผ่อนค่ำคืน ก็เปลี่ยนเป็นคอยฟังรายการวิทยุหรือคอยชมรายการโทรทัศน์แทน แม้แต่การเล่าเรื่องในงานศพก็เปลี่ยนเป็นใช้วิทยุแทน เช่นเดียวกับ

ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง ผี วิญญาณ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ วรรณกรรมพื้นบ้านได้ให้ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ไว้มาก และจนในรุ่นก่อนก็มีความเชื่อถืออย่างจริงจัง เช่น เรื่องผีปอบ เลือดเย็น ผีปกกระดัง ผีสองนาง ผีกระ ผีพง ฯลฯ นอกจากเขาจะเล่าเรื่องให้ฟังแล้ว ยังยกตัวอย่างบุคคลในหมู่บ้านว่ามีใครเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้บ้าง จากการสังเกตพบว่าการรุ่นใหม่นี้มีความเชื่อในเรื่องผี วิญญาณ หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เช่นเดียวกัน แต่ความเชื่อนั้นเกิดจากการได้ฟังวิทยุและการดูรายการโทรทัศน์ โดยเฉพาะโทรทัศน์ซึ่งมีภาพให้เห็นนั้น จะให้ความเชื่อได้มาก ๆ เด็กผู้ชายคนหนึ่งเคยถามผู้วิจัยว่า ผีมีจริงไหม ตอบว่าไม่มี ก็ถูกยืนยันว่า ผีจริงเพราะแกเคยเห็นผีในโทรทัศน์

ในด้านการสร้างความหวัง นิทานพื้นบ้านหลาย ๆ เรื่องแม้จะไม่แสดงแน่ชัด แต่ก็กล่าวเคยได้สร้างความหวังให้แก่ผู้เล่าและผู้ฟังในสมัยก่อน เช่น เรื่องของ ชายหุคคตะ หรือเรื่องของนางมะปิ่นคำที่แสดงให้เห็นว่า คนทุกข์ยาก ก็มีโอกาสที่จะมีความสุข มีโอกาสที่จะมีเงินทองร่ำรวยได้ หรือตำนานเรื่องทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ในท้องพระพนธ์ก็ยกย่องว่า เรื่องของถ้ำที่พระเจ้าสามารถเดินทะลุไปถึงถ้ำเข็ยงควาว หรือ ปรีศนาคำทาย ที่มีลักษณะเป็นลายหงษ์นำไปสู่สมบัติ

เรื่องเหล่านี้เคยสร้างความหวังอยู่ในใจของชาวบ้านว่าสักวันหนึ่งเขาอาจจะเป็นผู้โชคดี เหมือนกับตัวละครในนิทาน หรือมีเงินนั้นเขาอาจจะโชคดี พบสมบัติตามตำนานที่กล่าวไว้ อย่างไรก็ตามความหวังที่ชาวบ้านสร้างขึ้นจากวรรณกรรมพื้นบ้านไม่เห็นเด่นชัด เท่ากับความหวังที่สร้างขึ้นจากการฟังวิทยุและดูโทรทัศน์ มีเด็กในตำบลหางคงหลายคนมีชื่อเหมือนกับตัวละครเอกนางเอก ในละครโทรทัศน์ละครวิทยุ และเมื่อสนทนากับมารดาของเด็กก็บอกว่า ตั้งชื่อลูกตามชื่อตัวละครในรายการที่คนชมชอบจริง ๆ อาจเป็นไปได้ประการหนึ่งว่าเพราะชื่อเหล่านี้มีความหมายดีแก่

ไม่เป็นไปได้อีกว่าบิดามารดา มุ่งหวังให้ลูกของตนมีชีวิตที่สุขสบาย คิงาม เหมือนตัวละครเหล่านั้นเด็ก
เล็ก ๆ คนหนึ่งเล่าจินตนาการให้แม่ของตนฟังว่า โตขึ้นเขาจะเป็นหมอเพื่อรักษาคนไข้ เหมือนพระ
เอกในเรื่อง เศหาสน์สีแดง

ในด้านการให้การศึกษาอบรม กล่าวได้ว่า เนื้อเรื่องในนิทานพื้นบ้านหลาย ๆ เรื่อง
ที่ได้ขอมูลมานั้น มีลักษณะเป็นการอบรมทางอ้อมให้บุตรหลานประพฤติตนให้เหมาะสม เช่นนิทาน
เรื่องผีมีบ้านงูที่ตองการสอนให้ลูกหลานไม่ออกไปเที่ยวยามค่ำคืน นิทานเรื่อง ผีดิบจากหนองสระเรียม
ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง ตองการสอนให้ลูกหลานผู้หญิง ไม่พูดคุยกับชายแปลกหน้าที่ไม่มีใคร
รู้จักมาก่อน หรือนิทานเรื่องปลาไหลเหือกจากหนองสระเรียม ตองการสอนให้คนมีความสามัคคี
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่ตกอยู่ในความทุกข์ยาก แต่ในปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่า บทบาท
ตัวละครในรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เข้ามามีส่วนในการอบรมความประพฤติของชาวบ้าน
ได้มาก คือเห็นได้จาก การยกตัวอย่างพฤติกรรมของบุคคลบางคนเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตัว
ละคร ในส่วนที่ดีบ้าง ในส่วนที่ไม่ดีบ้าง บางทีก็ใช้คำพูดว่า " อยากรู้ตัวเหมือน (ชื่อตัวละคร)
หรือ ? " ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะการดำเนินชีวิตของตัวละครในวิทยุและโทรทัศน์สอดคล้อง
กับสภาพความเป็นจริงของชีวิตชาวบ้านในปัจจุบัน ดังนั้น การอบรมโดยโฆษณาของตัวละครจึง
ใหม่ได้ชักจูงการรณรงค์พื้นบ้าน

บทสรุป

การศึกษามลกระทบบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้าน แม้จะเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในเขตอำเภอหางดง แต่ก็ทำให้เห็นว่า อิทธิพลของเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และมีส่วนทำให้วรรณกรรมพื้นบ้านซึ่งเคยสัมพันธ์กับชีวิตของชาวบ้านแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไป

วรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้ได้มีการเก็บรวบรวมโดยบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ไว้มากพอสมควร แต่ก็เป็นการเก็บรวบรวมเพื่อศึกษาเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสนใจทางด้านนี้ แต่ขาดโอกาสในการถ่ายทอดสู่ชาวบ้านโดยส่วนมากนับว่าขอบเขตความรู้ของวรรณกรรมพื้นบ้านนี้แคบลง

อันงานเขียนหรืองานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน และวิทยุและโทรทัศน์มีส่วนของความต้องการคล้ายคลึงกันประการหนึ่ง คือ ต้องการให้นำวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งรวมถึงวรรณกรรมพื้นบ้านเผยแพร่ทางรายการวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับความรู้ความเข้าใจ นับว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมพื้นบ้านที่นำมาเผยแพร่เหล่านั้น โดยส่วนมากจะเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของแต่ละภาคแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปไม่สามารถจะเผยแพร่วรรณกรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง โดยเฉพาะได้หมด

เราไม่อาจจะควบคุมมลกระทบบของวิทยุและโทรทัศน์ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้านได้ แต่เราอาจทำให้วรรณกรรมพื้นบ้านมีชีวิตขึ้นมาได้อีก ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูจึงมีความเห็นว่า สมควรที่จะรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ถ่ายทอดให้กับนักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนในท้องถิ่น ทั้งระดับประถมและระดับมัธยม โดยเฉพาะในระดับมัธยมสามารถนำไปสอดแทรกในจุดประสงค์การเรียนรู้วิชาภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับ จะทำให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในวรรณกรรมพื้นบ้านเพิ่มมากขึ้น และมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของตน ซึ่งน่าจะนำไปสู่ความรักความหวงแหนในวัฒนธรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นของตนต่อไป

บรรณานุกรม

จงจิต เตียมทอง. มหบทาสื่อมวลชนที่มีผลต่อพัฒนาการสตรีและเด็กในเชียงใหม่. ภาควิชาสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.

ชุติมา สัจจานันท์. " เด็กกับโทรทัศน์ ". วิทยาจารย์. 3 2 (26-29), กุมภาพันธ์, 2528.

ปราณี วงษ์เทศ. " ศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้าน ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม ".

ธรรมศาสตร์. 13 3 (8-24) กันยายน, 2527.

นิยมพรรณ วรรณศิริ. " หลักการทฤษฎีและวิธีการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore) สังคม-

ศาสตร์มช. 6 2 (170-191) ตุลาคม-มีนาคม, 2525-2527.

พัฒนากรอำเภอลำปาง, สำนักงาน. รายงานกชช. 2ค ประจำปี, 2531

พรสวรรค์ อุฑารุจิพงศ์. " สื่อ(เพื่อ)มวลชน ". จันทรเกษม. 172 (75-81), พฤษภาคม-

มิถุนายน, 2526.

มันักชัย นินนาทนนท์. อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขตอำเภอยะนิงใหม่ มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่, 2526.

ศรีวิวัฒน์ (นามแฝง) " นิทานเพลงกล่อมเด็กและโทรทัศน์ ". แม่และเด็ก 8 142

(52-55) ตุลาคม, 2527.

สุโขทัยธรรมมาชีราช, มหาวิทยาลัย เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์

เล่มที่ 1, 2 พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ, 2529.

สุภางค์ จันทวานิช. " บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคมสมัยใหม่ ". ธรรมศาสตร์

13 (38-52) กันยายน, 2527.

สุภางค์ จันทวานิช. เอกสารสัมมนา " รายงานการสัมมนา: กรุงเทพฯเฟส 2 สังกาวิ ".

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2521.

อศุสัย รัตตานนท์. เอกสารสัมมนาเรื่อง การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. เนื่องใน

งานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย. คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530.

แอนก นควิบูล. เอกสารสัมมนาเรื่อง การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านเนื่องในงาน

มหกรรมพื้นบ้านไทย. คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2530.

อรนุช เดิศจรรยารักษ์. " สื่อบังคับสังคม (Television and Radio as Social Forces) "
สื่อสารมวลชน. 1 (16-18), พฤศจิกายน-มีนาคม, 2524-2525.

Jit Kasem SIEUNPUANG. " Culture of Thailand Today " paper presented
The International Conference on Thai Studies 22-24 August 1984.